

CEM'U'n - NİHÂYE

(جمع النهاية)

İbn Ebû Cemre'nin

(ö. 699/1300),

Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şâhîh*'inden derlediği muhtasar hadis kitabı.

Muhtasarı İbn Ebî Cemre diye de bilinen eserin tam adı *Cem'u'n-nihâye fi bed'i'l-ğayri ve'l-ğâye*'dir. Hadis kitaplarındaki uzun senedler yüzünden müslümanların hadis ezberleme konusunda tembellik gösterdiğini söyleyen müellif, *Şâhîh-i Buhârî*'den seçtiği, 297 (293 veya 296) hadisin sahâbî râvisi dışındaki senedlerini almamıştır. Buhârî'nin muhtelif bablarda mükerrer olarak zikrettiği hadislerden en kapsamlı olanları seçmiş, muhtasarın kendi içinde bütünlüğünü ön planda tutarak bunları bab başlıklarıyla ayırmamıştır. İbn Ebû Cemre bu çalışmayı, Allah'a yakınlık vesilesi kabul ettiği hadis ezberleme gibi önemli bir ibadeti canlandırmak maksadıyla ve müslümanların bid'atlardan kurtulmasına vesile olması ümidiyle yaptığını söyler.

Kitabın adı bazı kaynaklarda *Cem'u'n-nihâye bi-ba'zî'l-ğayri ve'l-ğâye* şeklinde yazılmış (Sezgin, I, 126), *ğâye* kelimesi bazılarında *cinâye* şeklinde kaydedilmiştir (Serkis, I, 28). İstanbul kütüphanelerinde birçok nüshası bulunan eserin çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire 1286, 1302, 1314, 1321, 1349).

Cem'u'n-nihâye'nin şerhleri şunlardır: 1. *Behcetü'n-nüfûs ve tehallîhâ bi-mâ rifeti mâ lehâ ve mâ aleyhâ*. Bizat İbn Ebû Cemre tarafından tasavvufi ağırlıklı olarak yazılan, İstanbul'da ve dünya kütüphanelerinde pek çok nüshası bulunan eser dört cilt halinde Kahire'de basılmıştır (1348, 1355). Müellif, eserini yazdıktan sonra kitabıyla ilgili olarak kendisinin ve samimiyetlerinden emin olduğu kişilerin gördüğü yetmiş rüyayı da *el-Merâ'id-dâlle 'alâ fazli muhtasarı'l-Buhârî el-müsemmâ bi-Behcetü'n-nüfûs* adıyla bir kitapta toplamıştır. Bu eser *el-Merâ'id-dâlle 'alâ fazli muhtasarı'l-Buhârî* ile birlikte basılmıştır. 2. *Şerhu Muhtasarı İbn Ebî Cemre*. Ali b. Muhammed el-Uchûrî'ye (ö. 1066/1656) ait olan bu eserin muhtelif yazmaları mevcuttur (Sezgin, I, 127). 3. *en-Nûrû's-sârî 'alâ metni Muhtasarı'l-Buhârî*. Ahmed b. Ahmed es-Sücâî (ö. 1197/1783) tarafından yazılan eser henüz basılmamıştır (Sezgin, I, 127). 4. *Hâşiye*. Mu-

ammed b. Ali eş-Şevânî'nin (ö. 1233/1817-18) bu eseri Kahire'de birçok defa basılmıştır (1274, 1285, 1286, 1297, 1304, 1314, 1317, 1325, 1326, 1327, 1332, 1347, 1353). 5. *et-Ta'liku'l-fahrî*. Muhammed Abbas Ali Han'a ait olan eser Hindistan'da basılmıştır (1314). 6. Abdülmecîd eş-Şenûbî (ö. 1348/1929) tarafından yazılan bir diğer şerh de Kahire'de (1302), ayrıca hadislerin ve eserde geçen âyetlerin alfabetik fihristiyle birlikte Beyrut'ta (1406/1986) basılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Cemre, *Behcetü'n-nüfûs*, Kahire 1355; *Keşfü'z-zunûn*, I, 599; II, 1989; Serkis, *Mu'cem*, I, 28; II, 450; Sezgin, *GAS*, I, 126-127; *el-Kâ-mâsû'l-İslâmî*, I, 633; Kasım Kufralı, "Buhârî", *IA*, II, 772.

İSMAIL L. ÇAKAN

CEMÛM SERİYYESİ

(سرية جموم)

Cemûm'da bulunan Süleym kabilesi üzerine Zeyd b. Hârise'nin 6 (627) yılında düzenlediği seriyye (bk. ZEYD b. HÂRİSE).

CENÂB

(الجناب)

Çeşitli terkiplerle birlikte saygı ifadesi olarak kullanılan bir tabir.

"Yaklaşmak" ve "uzaklaşmak" mânasında zıt anlamlı kelimelerden olan *cenâbet* kökünden isimdir. Sözlükte "bir şeyin yanı, yakını, çevresi" veya "bir şeyin uzağı" anlamına gelir. *Cenb* kelimesiyle eş anlamlı olan *cenâb*, mecaz olarak "himaye ve gözetim" mânasına da kullanılır. *Cenâb* kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemekle birlikte eş anlamlısı olan *cenb*, bir yerde "Allah'ın civarı, yakını" veya "Allah yolu", iki yerde "uzak (komşu)" ve "yan taraf" anlamlarında kullanılmıştır (bk. ez-Zümer 39/56; en-Nisâ 4/36; Yûnus 10/12). Hadislerde de sözlük mânalarında geçmektedir (İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "cnb" md.). *Cenâb* Türk-İslâm kültüründe "Cenâb-ı Hak, Cenâb-ı Allah, Cenâb-ı Kibriyâ", ayrıca "Cenâb-ı Peygamber" ve "Cenâb-ı hilâfetpenâhî" terkiplerinde olduğu gibi daha çok Allah'tan ve Peygamber'den, bazan da padişahın söz edilirken "hazret" anlamına gelen bir saygı ifadesi olarak kullanılır. Cumhuriyet'in ilânından önce müslüman olmayan yabancı diplomatlar hakkında da

"cenapları" tabiri kullanılırdı (ayrıca bk. HAZRET).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "cnb" md.; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "cnb" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "cnb" md.; Halil İbrahim Şener, *Türk Edebiyatında Manzum Esmâü'l-hüsnâlar* (doktora tezi, 1985), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 102, 109, 206, 227; "Cenâb", *IA*, III, 90; *ML*, II, 852.

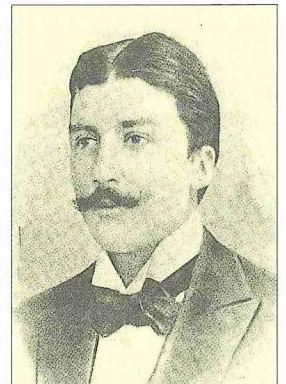
YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

CENAB ŞAHABEDDİN

(1871-1934)

Servet-i Fünûn dönemi şair ve nesir yazarı.

2 Nisan 1871'de Manastır'da doğdu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında şehid düşen binbaşı Osman Şahabeddin Bey'in oğludur. Babasının ölümü üzerine altı yaşlarında iken ailesiyle birlikte İstanbul'a gitti. Bir süre Tophane'de Mekteb-i Fevziyye'ye devam etti; daha sonra girdiği Eyüp Askerî Rüşdiyesi'nin yıkılması üzerine Gülhane Askerî Rüşdiyesi'ne geçti ve 1880 yılında buradan mezun oldu. Okulun benimsediği usul gereğince kura ile Tıbbiye İdadisi'ne girdi, iki yıl okuduktan sonra Askerî Tıbbiye'nin beşinci sınıfına kabul edildi. 1889'da doktor yüzbaşı olarak okulu bitirdi. İyi bir derece ile mezun olduğu için 1890 yılı başlarında cilt hastalıkları sahasında ihtisas yapmak üzere devlet tarafından Paris'e gönderildi. Burada dört yıl kadar kaldı. Avrupa dönüşü bir müddet Haydarpaşa Hastahanesi'nde hekimlik yaptı; takip edildiği korkusuyla İstanbul'dan uzak bir yerde görev almak için Karantina Dairesi'ne geçmeyi tercih etti. Mersin ve Rodos'ta karantina doktoru olarak çalıştı. 1896'da sihiye müfettişliği göreviyle Cidde'ye gönderildi. 1898'de Cidde'den merkez müfettişliği vazifesiyle İstanbul'a döndü. Bir ara, Su-

Cenab Şahabeddin

riye vilâyeti sıhhiye reisliğinde bulundu. II. Meşrutîyet'in ilânından sonra Meclis-i Kebîr-i Sıhhi üyeliği ve Dâire-i Umûr-ı Sıhhiyye müfettişliğiyle tekrar İstanbul'a döndü. I. Dünya Savaşı başladığı sırada kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.

Aynı yıl Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Lisan Şubesi Fransızca tercüme müderrisliğine tayin edildi, iki ay sonra da Garp edebiyatı müderris vekili oldu. 30 Mayıs 1919'da Dârülfünun Osmanlı edebiyat tarihi müderrisliğine getirildi. Bir gün derste Yunanlılar'ı övüp Millî Mücadele'yi küçümseyen sözler sarfettiği ileri sürülerek Dârülfünun öğrencileri tarafından diğer bazı hocalarla birlikte aleyhinde nümâyişler düzenlendi. Cenab'ın o sözleri söyleyip söylemediği tesbit edilemediyse de önceki bazı siyasî yazıları onu suçlu bulmaya yeterli görüldü. Ali Kemal, Rıza Tevfik, Hüseyin Dâniş ve Barsamyan Efendi ile beraber Dârülfünun'daki görevinden istifa etmek zorunda bırakıldı (Eylül 1922). Bu olaylar üzerine bir çeşit inziyayı tercih eden Cenab Şahabeddin, daha çok edebiyat ve sanat konularında yazı faaliyetine devam etti. Son yıllarında yoğun bir şekilde üzerinde çalıştığı sözlüğünü tamamlayamadan 13 Şubat 1934'te beyin kanaması sonucu öldü ve Bakırköy Mezarlığı'na defnedildi.

Cenab Şahabeddin, 1895 yılından başlayarak ölümüne kadar devam eden yazı faaliyetlerinde, özellikle Cumhuriyet dönemine kadar başta şiir olmak üzere edebiyatın çeşitli alanlarında otorite kabul edilmiş başlıca şahsiyetlerden biridir. Tanzimat'tan sonra Batı edebiyatı tesirinde gelişen Türk şiirinde Abdülhak Hâmid'in ardından en büyük yenilikleri yapanlar arasındadır. Çocuk denecek yaşta şiire ilgi duyan Cenab'ı bu alana çeken ve ona ilk şiir bilgileriyle şiir yazma zevkini aşıl原因anlar içinde Mustafa Âsım Efendi, Muallim Nâci ve mahalle komşuları olan Şeyh Vasfî zikredilir. Her üçü de dönemlerinde divan edebiyatı geleneğini sürdüren şairlerdendi. Cenab'ın ilk şiirlerinin de bu tarzda olması tabiidir. Nitekim on dört yaşlarında iken *Saadet* gazetesinde yayımlanan (1885) ilk şiiri bir gazeldir. İlk iki yıl yazdığı tesbit edilen on dokuz parça şiirin tamamı gazel, çoğu da Şeyh Vasfî, Muallim Nâci ve Nâmik Kemal'in gazellerine yapılmış nazîre veya tahmistir. Bu yıllardan sonra Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Mahmud Ekrem tesiri daha belirli hale gelir. Yeni şiirleri *Saadet* gazetesiyile bera-

ber *Gülşen*, *Sebat* ve *İmdâdü'l-midâd* dergilerinde çıkar. Henüz tıbbiye öğrencisi iken daha çok A. Hâmid ve Recâizâde Mahmud Ekrem tarzındaki on sekiz parça şiirini *Tâmât* adıyla küçük bir kitap halinde yayımlar (1886).

Tıp ihtisası için Paris'te bulunduğu yıllarda daha çok edebiyata ilgi gösteren Cenab, kendi ifadesiyle parnasyen ve simbolist şairleri okumaya, özellikle Verlaine'den etkilenmiştir. Orta seviyede, genç ve yaşlı pek çok Fransız şairini tanımış, onlarla uzun süre beraber olmuştur. Kendisinden edebiyat dersi aldığı söylediği parnas şairlerinden Charles Brevet'nin "manzumenin elfâz ile resmedilen bir levha" olduğu görüşünü benimsemiş, yurda döndükten sonra da şiiri yavaş yavaş bu tesirler etrafında değişmeye başlamıştır. 1895 yılı sonlarında *Hazîne-i Fünûn* dergisinde yayımlanan "Benim Kalbim" başlıklı şiirini çevresindekiler Fransızca'dan tercüme sanmışlardı. Bu şiir ona Brevet'nin telkin ettiği, kelimelerle çizilen tablo karakterindeki şiirlerinin de ilkidir. Servet-i Fünûn şairlerinin çok kullandıkları, Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar hemen her şairin az veya çok denediği bir Fransız şiir formu olan sone tarzını da ilk defa Cenab "Şi'r-i Nânüvişte" adıyla yayımladığı şiirinde uygulamıştır (1895). Cenab bu yıllarda *Mekteb*, *Hazîne-i Fünûn*, *Maarif*, *Ma'lûmat* gibi dergilerde şekil, muhteva ve ifade bakımından hem kendisinin ilk şiirlerinden, hem de çevresinde benimsenmiş şiir tarzından farklı denemeler girişmiştir. Özellikle *Mekteb* dergisinde arka arkaya çıkan şiirleriyle (Şubat 1896 - Şubat 1897 arasında kırk iki şiir) hem eski hem yeni tarzda yazan şairler arasında dikkati çekti, yankı uyardırdı, hakkında olumlu veya olumsuz yazılar yazıldı. İki tarz şiiri savunuların cepheler haline gelmesinin bir sonucu olan *Servet-i Fünûn* dergisi de bir süre sonra onu kendi kadrosuna aldı. Cenab'ın bu dergiye girişi, Tevfik Fikret'in derginin edebî yönetimini ele alışından iki ay kadar sonrasına rastlamıştır.

Cenab Şahabeddin'in Türk şiirine getirdiği yenilikler arasında, o zamana kadar Türk edebiyatında kullanılmamış yeni ve orijinal terkiplere yer vermesi de zikredilmiştir. Üslûpçu bir yazar ve şair olma gayreti içinde bulunduğu şüphesiz olan Cenab, gerçekten de bu gayretini okuyucu zihninde yeni imajlar uyandıracak kavramlar, ibareler, isim ve sıfat tamlamaları aramaya sarfetmiştir.

Bu yeni terkiplerin bazıları şunlardır: Sâât-i semenfâm (yasemen renkli saatler), tûf-ı tesliyet (avunma yankısı), nây-ı zümürüd (yemyeşil ney), üd-ı mükevkeb (yıldızlı ut). O zamana kadar bir arada düşünölmeyecek ve çok defa biri mücerret, diğeri müşahhas iki kavramın birleşmesinden meydana gelen bu yeni terkipler yadırgandı, tenkit edildi ve hatta alay konusu oldu. Önce Ahmed Midhat Efendi Cenab'ı ve dili bu yola sokan diğher Servet-i Fünûncular'ı, o yıllarda Fransa'da benzer edebiyatçılar için kullanılan Fransızca bir sıfatla (dekadan = inhitat eden, çöken) suçladı. Bununla dil ve edebiyat zevkinde bir çöküntüye işaret etmek istiyordu. Cenab buna, zamanın değişmesiyle sanat anlayışlarında da değişiklik olabileceği, eski kelime ve deyimlerin yerine yenilerinin konulabileceği ve bu şekilde edebiyatta yenilik yapılabileceği şeklinde cevap verdi. Tartışma, konunun lehinde ve aleyhinde olanlarca genişletildi. Ahmed Midhat ve Cenab'dan başka İsmâil Safâ, Süleyman Nesib, Ahmed Hikmet, Hüseyin Cahid, Şemseddin Sâmî, Sâmih Rifat, Ali Ekrem ve Rıza Tevfik'in de katıldığı, karşılıklı atışmalara kadar varan münakaşa yalnız dil çerçevesinde kalmamış, sanat, edebiyat, simbolizm gibi meselelere de uzanmıştır.

Servet-i Fünûn şiirinin genel karakterinde olduğu gibi Cenab'ın şiirlerinde de tasvir ön plandadır. Varlığı bir fotoğraf gibi idrak etmek, renk ve şekilleri canlı tutmak, gerçeklik duygusu yaratmak Cenab'ın o dönem şiiri içinde keşfettiği bir özelliktir. Bu çığır, önce Avrupa basınında başlayan, o yıllarda da Türk dergilerinde bollaşan fotoğraf ve desen baskılarına paralel gelişen parnasizmin doğurduğu bir akımdır. Cenab'ın açtığı bu yola Tevfik Fikret ve diğherleri girmekte gecikmez, hatta daha sonraki yıllarda Ahmed Haşim, Yahya Kemal ve Tanpınar'da da Cenab'ın başlattığı bu tarzın izleri görülür. Cenab'ın şiirleri hakkında dikkate değer tahliller yapmış olan Mehmet Kaplan, onun şiirlerinin tabiat ve ev içi tasvirleriyle, alegorik ve sembolik imajlarla yoğunlaştığını belirtmiştir. Yalnız o da çağdaşları gibi hayatı ve insanları, aralarına girmeyerek uzaktan temaşa lezzetiyle yetinmiştir. Resim ve müzik kültürü olan Cenab Şahabeddin şiirini bu sanatlarla beraber yürütmüştür. Şiirine müzik sanatının girişinde Fransız simbolistlerinden faydalanmakla beraber bunu pek az şiirinde başarı ile uygulayabilmiştir.

“Elhân-ı Şitâ”, “Yakazât-ı Leyliyye”, “Temâşâ-yı Leyâl”, “Temâşâ-yı Hazân” gibi şiirleri nesiller boyunca okunan Cenab Şahabeddin, şiirde âhenge önem verdiği için hece yerine daima aruzu tercih etmiş, makalelerinde ve tartışmalarında hece vezniyi küçümsemmiştir. Bir kısım şiirleriyle T. Fikret’teki sathîliği aşmış, Fikret’in ısrar ettiği “nesre yaklaşılan şiir”i tercih etmemiştir. Ancak Türkçe’yi aruza uygulamada Fikret kadar başarılı olamamıştır.

Şiirin tek gayesinin güzellik olduğunu savunan ve ona başka bir fonksiyon yüklemek istemeyen Cenab, tabiatı panteist bir duygu ile temaşa etmiş ve bir “rûh-ı kâinat” fikrine inanmıştır. Bu sebeple eşyada zaman zaman diğer sanatkarlardan farklı renkler görmüş ve onlara birtakım ruh halleri izâfe etmiştir. Hayat karşısında şüpheci bir tavır takınan şair, fikir ağırlıklı şiirlerinde sosyal konuları değil insanın kaderi ve kâinat içindeki yeri üzerinde durmuştur. Gece, mehtap ve sonbahar gibi daha çok hissî tabiat manzaralarını da saf bir şekilde ele almış, şiirlerinde tabiat, kadın ve aşk temalarını işlemiştir. “Münâcât I-IV”, “Deriş” ve “Tevhid” gibi şiirlerinde panteist dinî duygulara, “Hilâl-i Giryân” başlıklı şiirinde ise millî duygulara yer vermiştir.

Cenab Şahabeddin roman ve hikâye yazmadığı, hatta birkaç tiyatro denemesinde de pek başarılı olmadığı halde nesir sanatında Servet-i Fünûn edebiyatının ustaları arasında sayılmıştır. Cenab’a göre nesir hem bir beste hem de güftedir. Bu onun, nesirde de şiirinde olduğu gibi güzelliğe ve âhenge önem verdiği gösterir. Daha çok II. Meşrutiyet’ten sonra nesir alanına dönen Cenab’ın bu türde kullandığı dil, kelime kadrosu ve üslup bakımından şiirlerindeki hemen bütün özellikleri taşır. Ona göre nesir de şiir gibi anlatılan konulara uygun biçimde yapısı değişen cümle ve ibarelerle yazılmalıdır. Bir fikir veya duygunun ifadesinde kelimelerin ve terkiplerin okuyucu üzerindeki hem doğruluk hem güzellik tesirleri dikkate alınmalıdır. Cenab’ın nesre gösterdiği bu itina, çalاکalem yazılan bir gazeteci dili yerine daha sanatkarane, fakat buna karşılık daha ağır bir Servet-i Fünûn nesrinin doğmasına sebep olmuştur. Bununla beraber bu ağır ve anlaşılması güç ifade tarzı, onun ortaya koyduğu prensiplerle yeni Türk nesrinin doğuşundaki

rolünü küçümsetmemelidir. Yahya Kemal, Cenab’ın bu üslupçu nesrinin kendi çağdaşlarına bile bir acem halısı gibi parlak, renkli, fakat komplike görüldüğünü, yalnız *Evrâk-ı Eyyâm*’ın vuzuhu ve sağlam mantığıyla bir şaheser olduğunu söyler.

Cenab nesir konusundaki fikirlerini, Meşrutiyet’ten sonra Türkçüler’in ortaya attığı “Yeni Lisan” hareketinden sonra da ısrarla devam ettirmiş, Arapça ve Farsça ile zenginleşen Osmanlıca’yı sonuna kadar savunmuştur. Bu konuda başlayan tartışmalara Cenab’la beraber Ali Canip, Ruşen Eşref, Köprülüzâde Fuad ve Süleyman Nazif de katılmış, mesele yalnız dil çerçevesinde kalmayıp Türkölölük bahislerine kadar uzanmıştır.

Lehinde ve aleyhindeki kanaatlerden çıkan sonuç, Cenab’ın Türk şiir ve nesir edebiyatı tarihinde seçkin bir yeri ve rolü olduğunu göstermektedir. Buna rağmen özellikle Cumhuriyet’ten sonra inziyayı tercihinde veya unutulmaya terkedişinde hırçın, mücadeleci ve paradoksal bir münakaşacı olmasının payı vardır. Şiirlerinde ve sanat yazılarında sakinliğine rağmen politik yazılarında, hatta başladıkdan bir süre sonra politik bir karakter kazanan edebî tartışmalarında Cenab’ın çok defa asabî, bazan da çelişkili bir tavır takınması, attığı adımları zamanla geri almaya çalışması, ona edebiyatta kazandığı otoriteyi kaybetti-recek bir durum hazırlamıştır.

Cenab Şahabeddin’in gazetelerde siyasî yazılar yazması, II. Meşrutiyet’ten sonra İstanbul’la gelişyle başlar. Önce on beş sayı çıkan *Hürriyet*’in başmuharriri oldu. Bu gazetede ve onun yerine çıkan *Siper-i Sâika-i Hürriyet*’te, daha sonra *Şebab, Hak* ve *İctihad*’da çoğu siyasî mahiyette yazılar yazdı. Bir ara Dahhâk-i Mazlûm takma adıyla *Kalem* dergisinde siyasî mizah yazıları kaleme aldı. Balkan Harbi’nden sonra ikisi *Tasvîr-i Efkâr* gazetesi hesabına olmak üzere birkaç defa Avrupa’ya gitti. Seyahat intibalarını aynı gazetede “Avrupa Mektupları” (11 Eylül 1915-13 Haziran 1916, kitap haline gelişi 1919) başlığı ile yayımladı. I. Dünya Savaşı yıllarında Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa’nın davetiyle bir ara Suriye’de bulundu. Bu gezilerini de “Suriye Mektupları” (8 Ocak - 8 Şubat 1918) adıyla yayımladı. Millî Mücadele yıllarında, aleyhte yayın yapan Ali Kemal’in *Peyâm* ve *Peyâm-Sabah* gazetelerinde çıkan bazı yazılarında, ordu-

nun I. Dünya Savaşı’nda basiretsiz kumandanlar yüzünden yenilgiye uğradığını hatırlatarak Anadolu’da savaşan askerinin gücünü kırmaya talihsizliğinin başlangıcı oldu. Bundan sonra siyasette ileri veya geri her attığı adımda ona mâzisi hatırlatıldı: Dilde muhafazakârlığı, lisanî Türkçüler’le giriştiği tartışmalar, İttihatçılar’ı ve Enver Paşa’yı tutması, sonra yermesi, Cemal Paşa ile olan yakınlıklarının menfaate dayandığı, kadın hakları aleyhindeki yazıları vb. Bunların hemen hepsi Cumhuriyet sonrası yönetimine ters düşmüştü. Aleyhindeki yazılar savaştan ve Cumhuriyet’in ilânından sonra da durmadı. Falih Rıfkı ve Yakup Kadri sert tenkitlerine devam ettiler. Cenab bütün bunlar karşısında, ölümüne yakın yıllara kadar zaman zaman Cumhuriyet inkılaplarını benimseyen yazılar kaleme aldıysa da daima önceki yazıları hatırlatılarak suçlamalara devam edilmiştir.

Cenab Şahabeddin sosyal muhtevalı bir kısım yazılarında dinî konulara da temas etmiş, fakat İslâmî meseleler hakkında ileri sürdüğü görüşler devrin dinî dergilerinde tenkide uğramıştır. Özellikle taaddüd-i zevcât ve tesettür konusundaki “Yarınki Efkâr-ı İslâmiyye” adlı yazısı (*Peyâm-Sabah*, 13 Kânunusânî 1337) infial uyandırmış, Mustafa Sabri ve İskilipli Mehmed Âtîf efendilerin tenkitleriyle konu *Alemdar* gazetesi, *Mahfel* mecmuası ve *Peyâm-Sabah* arasında uzun tartışmalara sebep olmuştur. Cenab Şahabeddin adı geçen makalesinde İslâmiyet’in heykeltraşlık gibi güzel sanatları takdir etmemiş olmasını da tenkit etmiştir. Mustafa Sabri “Bugünkü ve Yarınki Efkâr-ı İslâmiyye” adlı makalesinde (*Alemdar*, 15 Kânunusânî 1337) Cenab Şahabeddin’e karşılık vermiş, o da cevap olarak kaleme aldığı “Hâtîme-i Münâzara” adlı yazısında (*Peyâm-Sabah*, 17 Kânunusânî 1337), ne olursa olsun İslâmî konularda günün icaplarına göre birtakım ictihadlar yapılmasının şart olduğunu ileri sürmüştür. Mustafa Sabri ise cevabında (*Alemdar*, 19 Kânunusânî 1337), büyük sorumluluk isteyen böyle bir işte ne kendisinin ne de Cenab Şahabeddin’in söz sahibi olabileceğini söylemiştir. Aynı günlerde İskilipli Mehmed Âtîf da Cenab Şahabeddin’in İslâmî konulardaki görüşlerini ayrı ayrı ele alıp tenkit etmiştir (“Taaddüd-i Zevcât: Cenab Şahabeddin Bey’e Birinci Cevap”, *Mahfel*, nr. 8, Cemâziyelâhir 1339, s. 130-

133; "İkinci Cevap: Tesâvir ve Temâsîl", *Mahfel*, nr. 9, Receb 1339, s. 146-149; "Üçüncü Cevap", *Mahfel*, nr. 10, Şâban 1339, s. 161-164; "Diyânet-i İslâmiyye Ef'âl-i Beşeriyye ile Ölçülemez", *Mahfel*, nr. 17, Rebiülevvel 1340, s. 78-79; "Muharterem Muarızlara", *Peyâm-Sabah*, 24 Kânunusâni 1337; "Mahfel'e Cevap", *Peyâm-Sabah*, 24 Şubat 1337; "Memleketimizde Yalan", *Peyâm-ı Sabah*, 26 Eylül 1337). Cenab'ın çeşitli yazılarından, bir kısım şiirlerinden ve özellikle Paris'ten gönderdiği 1912 tarihli iki mektubundan (*Hisar*, sy. 126, 129, Ankara 1974), din konusunda çok genel anlamı ile mistik ve panteist bir inanca sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Eserleri. **Şiirler.** 1. *Tâmât* (İstanbul 1303). Yetmiş bir sayfalık bu küçük kitapta yer alan on sekiz manzume Cenab'ın ilk denemelerinden olmakla beraber aralarında o yıllarda dergilerde yayımlandığı gazet tarzı şiirlerinden hiçbirisi bulunmamaktadır. Buradakilerin hemen hepsinde Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in tesirleri açık olarak görülmektedir. 2. *Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri* (İstanbul 1984). M. Kaplan, İ. Enginün, B. Emil, N. Birinci ve A. Uçman tarafından yapılan bu çalışma, Cenab'a ait evrak ve müsveddelerin incelenmesi, yayımlanmış olan şiirlerin müsveddelerdeki ilk şekilleri, yayımlandığı yer ve tarihlerin gösterilmesi suretiyle meydana getirilmiştir. 1934'te Sadeddin Nüzhet'in topladığı şiirlerinin sayısı yetmiş üçten ibaretken bu kitapta 429 şiir yer almıştır. Bunlardan 203'ü yayımlanmış, yetmiş altısı yayımlanmamış, 150'si de yarım kalmış şiirlerdir. **Seyahat Yazıları.** 1. *Hac Yolunda* (İstanbul 1325, 1341). Cenab'ın 1896'da sıhhiye müfettişi olarak İstanbul'dan Cidde'ye kadar gidişini anlattığı bu eserde sanatkârane bir üslûpla yazılmış on yedi mektup bulunmaktadır. Onun hemen bütün nesir yazılarında görülen zengin kültürü bu mektuplarından itibaren dikkatleri çekmiştir. Eser *Servet-i Fünûn*'da tefrika edildikten sonra (nr. 312-388) basılmıştır. 2. *Avrupa Mektupları* (İstanbul 1335). Cenab'ın *Tasvir-i Efkâr* gazetesini hesabına Avrupa'ya yaptığı iki seyahatin intibalarını anlatan bu eserde Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Almanya ve Avusturya hakkında, içinde buldukları I. Dünya Savaşı çerçevesinde ve Cenab'a mahsus müşahedelerle verilmiş bilgiler vardır. Yine sanatkârane bir üslûp kullanılmış olan eser-

de yirmi iki parça yazı yer almaktadır. **Tiyatrolar.** 1. *Kör Ebe* (İstanbul 1333). Evlilik konusunda değişmeye başlayan örf ve âdetleri konu alan tek perdelik küçük bir piyestir. 1917'de Tepebaşı Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Müellifin *Yalan* ve *Küçük Beyler* adlı oynanmış, fakat basılmamış iki piyesi daha vardır. **Diğer Kitapları.** 1. *Evrâk-ı Eyyâm* (İstanbul 1331). Cenab'ın diğer yazılarına oranla daha sade ve mantıklı bir üslûpla yazdığı makalelerini ihtiva etmektedir. 2. *Nesr-i Harb, Nesr-i Sulh ve Tiryâki Sözleri* (İstanbul 1334). Bu kitapta da bazı makaleleri ve seyahat yazıları yer alır. Son bölüm, *Servet-i Fünûn*'da ve *Tasvir-i Efkâr*'da yayımlandığı Fransız "maxime"lerine benzer kısa, özlü, vecize karakterinde sözlerden meydana gelmiştir. Eser *Cenap Şahabeddin ve Vecizeleri* (haz. Mehmet Saka — Vasfi Şensözen, Ankara 1959) ile *Tiryâki Sözleri* (haz. Orhan Köprülü — Reyhan Erben, İstanbul 1975) adıyla yeniden yayımlanmıştır. Cenab'ın *Vilyam Şekspiyer* (İstanbul 1931) adlı bir incelemesi de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Cahit [Yalçın], *Kavgalarım*, İstanbul 1326, s. 119-130; a.mlf., *Edebt Hatıralar*, İstanbul 1935, s. 58-61; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 230-233; Sadeddin Nüzhet Ergun, *Cenab Şahabettin: Hayatı ve Seçme Şiirleri*, İstanbul 1934; a.mlf., *Türk Şairleri*, s. 996-1015; Halit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İstanbul 1936, tür.yer.; a.mlf., *Sanata Dâir*, İstanbul 1955, III, 234, 250; Ahmet Reşit Rey, *Gördüklerim - Yaptıklarım*, İstanbul 1945, s. 323-329; Kenan Ak-yüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara 1958, s. 265-296; Hikmet Dizdaroğlu, *Cenap Şahabettin: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İstanbul 1964; Veli Behçet Kurdoğlu, *Şair Tabibler*, İstanbul 1967, s. 321-327; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İstanbul 1969, s. 187-212; Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair*, İstanbul 1971, s. 180-185; Celal Tarakçı, *Cenâb Şahabeddin'de Tenkid*, Sam-sun 1986; İnci Enginün, *Cenap Şahabettin*, Ankara 1989; Hasan Akay, *Cenap Şahabettin'in Şiirleri Üzerinde Bir Araştırma* (doktora tezi, 1989), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. THT 64; *İskilipli Âtuf Hoca Nasıl İdam Edildi*, İstanbul 1991, s. 311-325; Filorinalı Nâzım, "Edebiyat-ı Cedîde Nesl-i Şâiriyyetinin En Mümtaz Sîmâsı: Cenab Şahabeddin Bey Efendi", *Süs*, sy. 23, İstanbul 30 Teşrinievvel 1923; Hüseyin Suat, "Cenab Şahabeddin", *Akşam*, İstanbul 21 Mart, 23 Nisan 1934; Mehmet Kaplan, "Cenap Şahabeddin'in Şiirlerinde Pitoresk", *TDED*, V (1953), s. 15-31; a.mlf., "Cenab Şahabeddin'in Şiirlerinde Ses ve Müzik", a.e., VII/1-2 (1956), s. 45-60; a.mlf., "Cenab Şahabeddin ve Nesir Sanatı", a.e., VIII (1958), s. 16-17; Ali Cânip Yöntem, "Cenâb Şahabeddin", *AA*, I, 298-299; Mustafa Kutlu, "Cenab Şahabeddin", *TDEA*, II, 44-48.

CENÂBET

(الجنابة)

Bazı temel ibadetlerin yerine getirilmesine engel olan mânevî kirlilik hali, cünüplük.

Sözlükte "uzaklaşmak" mânasına gelen cenâbet kelimesi, fıkıh terimi olarak cinsî münasebette bulunan veya başka sebeplerle cinsî zevk duyarak menisi akan kimsenin durumunu ifade eder. Kişiyi bazı ibadetleri yerine getirmekten uzaklaştıran bu duruma cenâbet, bu halde olan kimseye de cünüp denilmiştir.

İslâm öncesi dinlerinde, başta cinsî münasebet olmak üzere belli hallerin insanları mâbedlere girmekten, ibadet etmekten, kutsal kitap veya eşyaya el sürmekten ve toplumun arasına karışmaktan alıkoymuş görülmektedir. Bu tür hallerden kurtulabilmek için dinlerce belirlenen temizlik şartlarını yerine getirmek mecburiyeti vardı. Yahudilik'te cüzzam hastalığına yakalanmak, cinsî münasebette bulunmak, insan veya hayvan ölüsüne dokunmak suretiyle kirliliğin oluştuğu kabul edilmiştir. Bu kirliliklerden temizlenmenin başlıca yolları da belirli bir süre toplumdan uzaklaşıp inzivaya çekilmek, yıkanmak ve kurban sunmaktır. Temizlenmek için beklenen süre kirlenmenin türüne göre farklı olmaktadır. Cinsî münasebet ve ölü hayvana dokunmanın bekleme süresi bir gün, ölü insana dokunmanın süresi ise yedi gündür. Bu süre bazan on dört, kırk ve seksen güne kadar çıkabilmektedir. İnzivadan sonra yıkanmak mecburiyeti vardır. Yıkanmanın açıkça şart koşulmadığı kirlilik hallerinde bile yıkanma genel bir temizlenme vasıtası olarak kabul edilmiştir. Kadının âdet görmesi de ayrı bir kirlilik sebebidir ve bu durumdaki kadın yedi gün kirli kabul edilir. Onun kirliliği dokunduğu kimselere de geçer. Bugünkü Yahudilik'te son durum hariç diğerleri Tevrat'ın açık hükümlerine rağmen terkedilmiştir. Hıristiyanlık'ta ise ilk dönemlerde cüzzamlı olmak veya cinlerin hâkimiyeti altına girmiş bulunmak (saralı olmak vb.) kirlilik sebebi sayılmışsa da bu dinde dış sebeplerle meydana gelen kirlilikten ziyade mânevî kirlilik ve bunun temizlenmesi önem kazanmaktadır. Cinsî münasebette bulunma ve hayızlı olma gibi hususlar, bugün Hıristiyanlık'ta ibadetten ve ibadethânelere uzaklaşmayı gerektirecek durum olarak görülmemektedir.